VAI ZEMNIEKA SAIMNIECĪBAI VAR BŪT VAIRĀKI ĪPAŠNIEKI?

Posted on 13. marts, 2025 by birojs@cersjurkans.lv

Viens no pirmajiem jautājumiem, ar ko saskaras ikviens uzņēmējs, ir saimnieciskās darbības reģistrācijas formas izvēle. Šis lēmums var būt izšķirošs, jo tas ietekmē ne tikai uzņēmuma turpmāko darbību un attīstības iespējas, bet arī uzņēmēja personīgo atbildību un spēju piesaistīt finansējumu. Īpaši aktuāls šis jautājums ir lauksaimniecības nozarē, kur viena no iespējām ir reģistrēt uzņēmumu kā zemnieka saimniecību. Šāda uzņēmējdarbības forma ietver individuālu atbildību un atsevišķu regulējumu, kas nosaka zemnieku saimniecības darbību un ievērojamās prasības.

Senāts savā 2024. gada 18. oktobra spriedumā lietā SKA-169/2024 sniedza skaidrojumu par zemnieka saimniecības juridisko statusu. Apskatāmajā lietā zemnieka saimniecības īpašnieks un viņa darījuma partneris saskārās ar neparedzētiem šķēršļiem, pārdodot savu daļu zemnieka saimniecībā.

Senāta atziņas

Senāta spriedums lietā SKA-169/2024 skaidro zemnieka saimniecību tiesisko regulējumu un nostiprina atziņu, ka zemnieku saimniecībām nevar elastīgi piemērot citu saimnieciskās darbības formu regulējumu.

Šajā lietā zemnieka saimniecības īpašnieks, pamatojoties uz uztura līgumu, bija paredzējis nodot daļu saimniecības citai personai. Uzņēmumu reģistrs atteicās veikt izmaiņas īpašnieku sastāvā, norādot, ka zemnieka saimniecībai nevar būt vairāki īpašnieki un tās daļas nav nododamas citām personām. UR atzina, ka vairāku īpašnieku zemnieka saimniecībai pēc būtības jāpiemēro ģimenes uzņēmuma regulējums. Izskatot lietu, Senāts noraidīja abu pušu argumentus un uzsvēra, ka zemnieka saimniecība ir tiesību subjekts, kura statuss ir skaidri noteikts likumā un piemeklēt sev labvēlīgāku regulējumu nav pieļaujami.

Senāts norādīja, ka tiesību subjekti var pastāvēt tikai tādā formā, kādu paredz normatīvie akti. Tiesa

vai citas institūcijas nevar veidot jaunus tiesību subjektus vai interpretēt likumu tā, lai tas atšķirtos no likumdevēja ieceres. Spriedumā nostiprināta atziņa, ka zemnieka saimniecība var piederēt tikai vienai personai.

Tāpat Senāts secināja, ka zemnieka saimniecība nav un nevar būt juridiska persona, tādēļ mantas un atbildības nenošķiršana nozīmē, ka dalība zemnieka saimniecībā neveido jebkādu konkrētu objektu jeb lietu civiltiesiskā izpratnē (kā, piemēram, daļa, akcija, paja). Tādēļ zemnieku saimniecību vai tās daļu nevar pārdot vai citādi atsavināt citai personai. Turklāt nedz zemnieka saimniecība, nedz tās manta neveido kopīpašumu, kuru varētu prasīt sadalīt.

Kas ir zemnieka saimniecība?

Zemnieka saimniecība ir individuāls uzņēmums, kas izveidots lauksaimniecības produkcijas ražošanai, izmantojot zemi kā galveno ražošanas līdzekli. Tas ir viens no individuālo uzņēmumu veidiem, un tās tiesiskais regulējums noteikts likumā "Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu un zemnieka vai zvejnieka saimniecību" (Individuālo uzņēmumu likums). Saskaņā ar likumu zemnieka saimniecība var būt tikai viena īpašnieka uzņēmums.

Lai arī Individuālo uzņēmumu likuma 8. pantā noteikts, ka zemnieka saimniecība līdz ar reģistrēšanu Uzņēmumu reģistrā iegūst juridiskās personas tiesības, tomēr 10. panta pirmajā daļā paredzēts, ka zemnieka saimniecības mantu veido zemnieka saimniecības īpašnieka manta. Bet saskaņā ar 3. panta pirmo daļu zemnieka saimniecības īpašnieks atbild par sava uzņēmuma saistībām ar visu savu mantu. Vēl Senāta 2009. gada 3. jūlija spriedumā lietā Nr. SKA-196/2009 tika secināts: lai arī likumdevējs zemnieka saimniecību nodēvējis par juridisko personu, aplūkojot likuma regulējumu kopumā, redzams, ka zemnieka saimniecība neatbilst juridiskās personas būtībai.

Tas nozīmē, ka zemnieka saimniecības īpašnieks pilnībā atbild par saimniecības saistībām ar visu savu mantu. Jebkādas finansiālās vai juridiskās saistības attiecas tieši uz īpašnieku, nevis uz saimniecību kā atsevišķu tiesību subjektu.

Papildus zemnieka saimniecībai Individuālo uzņēmumu likumā paredzēta arī ģimenes uzņēmuma forma. Atšķirībā no zemnieka saimniecības, kas var piederēt tikai vienai personai, ģimenes uzņēmumu var dibināt viena ģimene, ja tās locekļiem pieder kopīpašums, ar kuru tiks veikta saimnieciskā darbība. Tas ļauj nodrošināt elastīgāku pārvaldību un atbildības sadali starp ģimenes locekļiem, tomēr arī šim uzņēmuma veidam nav juridiskās personas statusa, un tā dalībnieki pilnībā atbild par saistībām ar savu mantu.

Problēmas praksē

Individuālo uzņēmumu likums paredz, ka zemnieka saimniecība ir fiziskas personas īpašuma organizēšanas forma. Tādēļ zemnieka saimniecība nevar vienlaikus piederēt vairākām personām. Līdz ar to nav iespējama arī zemnieka saimniecības sadalīšana vai jebkādas citas strukturālas

izmaiņas, jo zemnieka saimniecība nav nošķirts tiesību subjekts.

Jāpiebilst, ka minētais neliedz pārvaldīt zemnieku saimniecību vairākām personām. Individuālo uzņēmumu likuma 5. panta otrajā daļā ir paredzēta zemnieka saimniecības īpašnieka tiesības uzticēt uzņēmuma vadīšanu pārvaldniekam vai pat koleģiālajai pārvaldes institūcijai (valdei).

Tomēr visi darījumi, kas paredz jau pastāvošas zemnieka saimniecības nodošanu citai personai, nebūs iespējami. Senāts norādīja, ka zemnieka saimniecību nevar nodot citai personai, jo saimniecība ir pašam īpašniekam piederošu aktīvu kopums.

Biznesa iegādes darījumi visbiežāk juridiski izpaužas kā pamatkapitāla daļu (vai akciju) atsavināšana vai uzņēmuma daļas nodošana restrukturizācijas procesā. Tas var kalpot ne tikai uzņēmuma pārdošanai, bet arī investīciju piesaistei. Zemnieka saimniecības gadījumā šādus darījumus īstenot būtu apgrūtinoši, jo zemnieka saimniecība neveido nekādu atsevišķu īpašumu.

Senāta sprieduma rezultātā Uzņēmumu reģistrā turpmāk, visticamāk, būs ierobežota izmaiņu veikšana zemnieku saimniecības īpašnieku sastāvā, kas var sarežģīt darījumus ar zemnieka saimniecības kā uzņēmuma kopuma atsavināšanu vai reorganizāciju.

Risinājums

Zemnieka saimniecības īpašniekiem jārēķinās ar minētajiem ierobežojumiem. Kā viens no risinājumiem būtu pielāgoties noteikumiem un slēgt darījumus tā, lai īpašnieku sastāvs netiktu skarts. Piemēram, pārdodot lauksaimniecībā izmantojamo īpašumu, nav nepieciešamas jebkādas izmaiņas reģistrā.

Taču šāda risinājuma ieviešana pilnībā neizslēdz iepriekš aplūkotās problēmas. Lietā Nr. SKA-169/2024 zemnieka saimniecībai jau bija vairāki īpašnieki un bija nepieciešams vienu no tiem nomainīt. Izveidojušos situāciju varētu atrisināt vienīgi restrukturizācijas ceļā, pārveidojot zemnieka saimniecību par komercsabiedrību.

Piemēram, visizplatītākais komercsabiedrību veids ir sabiedrības ar ierobežotu atbildību (SIA). SIA regulējums ir elastīgāks, jo netiek ierobežots dalībnieku skaits. Dalība sabiedrībā izpaužas kā īpašumtiesības uz pamatkapitāla daļām, kuras var brīvi atsavināt. Turklāt būtisks ieguvums ir arī atbildības nošķiršana, jo sabiedrības dalībnieki neatbild par tās saistībām ar savu mantu.

Informācija par publikāciju:

AUTORS: **Edgars Moisejs,** "Zvērinātu advokātu birojs CersJurkāns" SIA, jurists

AVOTS: **iBizness.lv**; 13.03.2025,
https://ibizness.lv/raksti/uznemuma-vadiba/uznemuma-vadiba/biz-new-vai-zemnieka-saimniecibai-var-but-vairaki-ipasnieki/31330

PUBLIKĀCIJAS PDF:
https://cersjurkans.lv/publikacija/vai-zemnieka-saimniecibai-var-but-vairaki-ipasnieki/